

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

ГРИЦАК С. В.,

кандидат юридичних наук, кандидат технічних наук, професор, декан юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний гірничий університет»)

ОЛІЙНИКОВ Г. В.,

кандидат медичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
(ДВНЗ «Національний гірничий університет»)

ЛЕНЬ В. В.,

кандидат юридичних наук, професор кафедри кримінального права та кримінології
(ДВНЗ «Національний гірничий університет»)

УДК 342.21 + 343.344

НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ, СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН

У статті окреслено проблему впливу фактора європейської інтеграції, демократизації українського суспільства й кримінально-правового регулювання обігу зброї в Україні. На основі аналізу міжнародного права щодо зброї, законів та законопроектів в Україні уточненні значення понять «обіг та володіння зброєю», «цивільна зброя та боеприпаси» й особливості вітчизняного законодавства щодо зброї, пропонується вирішення певних проблемних питань

Ключові слова: законодавство, закон, зброя, зброярство, цивільна зброя, обіг зброї, декриміналізація, вогнепальна та холодна зброя.

В статье обозначена проблема влияния фактора европейской интеграции, демократизации украинского общества и уголовно-правового регулирования оборота оружия в Украине. На основе анализа международного права по оружию, законов и законопроектов в Украине уточнено значения понятий «обращение и владения оружием», «гражданское оружие и боеприпасы» и особенности отечественного законодательства об оружии, предлагается решение определенных проблемных вопросов.

Ключевые слова: законодательство, закон, оружие, оружейведение, оружие для самозащиты (гражданская), оборот оружия, декриминализация, огнестрельное и холодное оружие.

The paper outlines the problem of influence of European integration, democratization of Ukrainian society and the legal regulation of arms trafficking in Ukraine. On the basis of international law on arms, laws and legislation in Ukraine clarify the meaning of “trafficking and possession of a weapon”, “civilian weapons and ammunition” and features of the national legislation on arms proposed resolve certain.

Key words: legislation, law, weapon, weaponology, weapon for a self-defence (civil), turn of weapon, decriminalization, firearms and cold weapon.

Вступ. В останні роки й особливо під час продовження військової агресії Росії проти нашої держави демократичність в Україні пов'язана з посиленням фактора європейської інтеграції на її правову систему. Модернізація та вдосконалення кримінального законодавства України в напрямі права власності на цивільну зброю, боєприпаси та правила користування насамперед закріплюють діяльність держави, модель конституційних прав та свобод людини й громадянина.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем сучасного українського законодавства щодо зброї, можливості використання заохочувальних норм, підстав звільнення від кримінальної відповідальності за дії зі зброєю, змін кримінального законодавства щодо придбання, зберігання, володіння, застосування та обігу цивільної зброї та боєприпасів. Зброезнавчі дослідження поводження зі зброєю, боєприпасами, правові основи обігу зброї, конституційні права та свободи наших громадян нині не визначені й потребують гарантованих норм, правового вдосконалення згідно з міжнародним законодавством.

Результати дослідження. Визначення шляхів удосконалення, декриміналізація, процесуальна регламентація, запобігання злочинів, пов'язаних зі зброєю, продовжують породжувати проблеми в правозастосуванні Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1; 2; 3]. Інструментарій кримінального судочинства повинен забезпечувати повною мірою громадську безпеку й порядок, які невідворотно реалізуються Конституцією України, Загальною й Особливою частинами КК України. Кримінальне законодавство має завданням не тільки правове забезпечення охорони прав і свобод громадян України, а й застосування низки неупереджених політично незаангажованих засобів його захисту [4; 5; 6].

У сучасних умовах реалізація принципу невідворотності кримінальної відповідальності за незаконні дії зі зброєю та боєприпасами регулюється конституційно відповідно до міжнародних стандартів [8; 9]. Фактор впливу та європейська інтеграція України передбачають корінне реформування її законодавства в напрямі виконання правових рекомендацій міжнародних організацій щодо зброї й боєприпасів [10]. Конкретизація принципу верховенства права, поглиблення людських прав і свобод у напрямі самозахисту зброєю відбуваються одночасно з кардинальним реформуванням застарілих юридичних норм, термінології й суспільних практик. Їхнє забезпечення вимірює права громадянина України й рівень його свободи [10; 11; 12]. Реалізація прав та свобод у нашій державі є одним із найважливіших чинників розвитку суспільства, формування демократичної державно-правової системи [9; 10]. Військові дії з російсько-терористичними угрупованнями Донбасу, зміна меж території, численні порушення прав людини в тимчасово окупованих районах, відсутність права на соціальний захист надають особливу актуальність питанням всебічної охорони наших громадян, що конституційно затверджується ст. 1, 3, 17 Конституції України [4; 10; 13].

У законодавстві України нормативні акти й відповідальність щодо зберігання, використання та обігу зброї передбачені такими статтями КК України: ст. 201 – контрабанда, ст. 255 – створення злочинної організації, ст. 256 – сприяння учасникам злочинної організації та укриття їхньої злочинної діяльності, ст. 263 – незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами [1; 2; 3]. Юридичний аналіз українського законодавства, правовий нігілізм доводять, що вирішення питання щодо володіння, використання та обігу зброї стикається зі ст. 263 КК України й має в основі правове безкультур'я, низьку правову інформованість населення щодо сучасної зброї, подвійні стандарти використання кримінально-правових норм [30; 31; 32]. Прийнята ще в радянські часи ст. 263 КК України на сьогодні потребує докорінної зміни, адже вона морально застаріла. Це пов'язано з низкою сучасних експертних понять: що таке зброя, вимагання до зброї, її класифікації, критерії (індивідуальна та групова), видова належність зброї, право власності на види зброї, правила придбання, користування, реєстрація, умови збереження, видача дозволу, порядок застосування, права та обов'язки власників різних видів зброї, нелегальний обіг зброї, збройне насильство та ряд других правових питань [15; 27; 31].

У різних країнах, залежно від історичних особливостей та багатомірової правової культури, існує різне ставлення до володіння зброєю і її обігу [9; 11]. Обмеження в праві

володіння та застосування зброї для самозахисту в Україні ґрунтуються на неналежних та недостатніх підставах, що, відповідно, порушує права та свободи особи [8]. Водночас правові питання законодавства щодо зброї конституційно забезпечують право громадян на безпеку та самозахист і повинні надавати правову можливість звільнення від кримінальної відповідальності за дії зі зброєю [7; 28]. Уряди окремих країн знаходяться перед дилемою: дозволяти чи обмежувати володіння та обіг зброї серед громадян і якої конкретно. Прихильники й супротивники цієї проблеми потребують змін законодавства й чіткого регулювання відповідними нормативно-правовими актами.

Подібна ситуація щодо зброї, боєприпасів, її властивостей, ідентифікації, встановлення обставин застосування спостерігається й в Україні [15; 26]. Система законодавства щодо придбання, володіння, заборони, правил користування, обігу зброї досить невизначена й фактично не врегульована [21; 22]. Якщо дозволити зброю, то яку, кому, на яких умовах? [25; 30; 31]. Наприклад, у нашій державі, згідно зі ст. 263 КК України, неможливо пересічному громадянину отримати в дозвільній системі дозвіл на придбання й носіння холодної зброї [1; 2; 3; 15; 30]. На сьогодні практично неможливо отримати дозвіл без механічного клеймування й пошкодження на колекційну антикварну холодну зброю, а вогнепальну необхідно дезактивувати [1; 27; 30]. Водночас бойові дії в Донбасі й на Півдні України переконливо доводять, що в населення знаходиться в незаконній власності й зберігається досить велика кількість різноманітної зброї, яку можна використовувати як бойову, зокрема холодна. Волоцюги, бомжі, алкоголіки, наркомани отримали зброю й використовують її за злочинним призначенням [17; 28; 29]. Активізація міжнародного співробітництва, участь у роботі різних міжнародних організацій показали, що Україна – єдина країна в Європі, яка й дотепер не вирішила питання законодавства щодо зброї, що законодавчому порядку дозволяє громадянам, на підставі законів і відповідальності виконувати функцію захисту й самозахисту, легалізувати у власності зброю для самозахисту [1]. Закон, що вмотивовано дозволяє зберігати, носити та застосовувати зброю, у тому числі вогнепальну, – демократична норма цивілізованого суспільства [15; 11].

Право на захист свого життя й життя своїх рідних, питання легалізації зброї входить до каталогу прав та свобод людини й громадянина як критерії міжнародно-нормативного підходу [8; 5; 14]. Як приклад наведемо такі цифри щодо кількості одиниць зброї на 100 громадян, якою для самозахисту законодавчо дозволено володіти, у різних державах: США – 90, Йемен – 61, Фінляндія – 56, Швейцарія – 46, Сербія – 38, Франція, Канада, Швеція, Австрія, Германія – по 30, Бразилія, Росія – по 9. Всього у світі в населення зберігається 640 млн одиниць стрілецької зброї. Щодо України, то за результатами звітів дозвільної системи в громадян знаходиться 2 млн одиниць мисливської зброї й 500 тис. спеціальних засобів [22; 24]. Доведено, що, починаючи з років отримання Україною незалежності, у незаконному обігу знаходиться велика кількість різної зброї: холодної, мисливської, нарізної, короткої довгоствольної, антикварної [22; 20].

У зоні АТО кількість зброї в незаконному обігу практично неможливо перерахувати, а вартість, наприклад, автомата Калашникова не перебільшує 100 долл. США, а на тимчасово окупованих територіях, де криміналітет заволодів зброєю, її роздають усі бажанчі [22; 28]. Офіційна статистика довела також, що з незаконного обігу на території України було вилучено вогнепальної зброї в такій кількості: 1992–2000 рр. – 23 419 од., у 1992–1999 рр. було викрадено 1 491 од. За даними МВС станом на перше півріччя 2002 р. протягом останніх 5 років у злочинців вилучено 25 тис. вогнепальної зброї, у 2003 р. вилучено вогнепальну зброю в 8 123 осіб, у 2004 р. – у 8 490, у 2005 р. – у 8 102, у 2006 р. – у 8 250, у 2007 р. – у 9 256, у 2008 р. – у 9 329, у 2009 р. – у 8 631 [25; 19]. Щодо 2014 р., то окремі дані доводять, наприклад, що правоохоронними органами в м. Павлограді було знайдено й вилучено в одному місті 10 000 набоїв, 60 гранат до гранатомету АГС-17, 19 гранат до гранатомету ПГ-25, 5 ящиків із боєприпасами, у м. Харкові в громадянина було вилучено 2 000 набоїв до пістолета й 100 набоїв до автомата Калашникова, у м. Львові під час огляду автомобіля

було вилучено 2 гранати до РПГ-18 (муха), РГП, 16 гранат Ф-1, 2 000 набоїв калібру 5,45, у Львівській області в мешканця було знайдено й вилучений карабін АКМС-МФ калібру 7,62 мм [28].

Практично кожен день співпрацівники ДАІ під час догляду автомобілів знаходять і вилучають із незаконного обігу холодну й вогнепальну зброю: набої, пістолети, автомати та гранатомети. Аналогічна ситуація існує з холодною зброєю, яка визнавалась експертами за технічними характеристиками й механічними властивостями [26; 27]. Вилучення зброї з незаконного обігу тісно пов'язане з боротьбою з кримінальною злочинністю в нашій державі. Так, за ст. 263 КК України до кримінальної відповідальності притягнуто: 2002 р. – 7 716 осіб, 2003 р. – 8 123, 2004 р. – 8 490, 2005 р. – 8 102, 2006 р. – 8 250, 2007 р. – 9 156, 2008 р. – 9 329, 2009 р. – 8 631 і таке інше. Оцінка незаконного обігу зброї як негативного соціального явища, маючи соціально-правові та соціально-економічні обставини, регіональний і міжнародний характер, показала, що було залучено частину населення до торгівлі в Україні й за її межами [17; 16; 32].

Суттєвими причинами злочинності у сфері незаконного обігу зброї є реальні проблеми суспільства: неефективне регулювання економіки держави в її перехідний період із неадаптованим запозичанням зарубіжних моделей її реформування; швидкоплинна лібералізація економічної діяльності та прискорені темпи приватизації на тлі зменшення національного виробництва; деформація соціальної сфери держави, відсутність середнього класу; духовна та ідеологічна кризи морально-психологічного стану суспільства; преференція населення мафіозного способу життя, ефект території як зони транзиту зброї з країн виробників; відсутність необхідних, розтлумачених законів щодо протидії злочинності взагалі, законів, які б містили норми переслідування за відмивання «брудних грошей»; залишення саме в нашій державі великої частини складів військового майна радянської армії, недосконалість контролю за зброєю, що полягає у відомчій роз'єднаності; відсутність чіткого поділу компетенцій між правоохоронними органами, які здійснюють боротьбу з незаконним обігом зброї; відсутність у законодавстві документів, які б повною мірою регулювали б обіг зброї та інше [17; 18].

Становлення та розвиток понятійного апарата в галузі криміналістичного зброєзнавства, наявність єдиної сучасної криміналістичної термінології вогнестрільної, холодної зброї, боєприпасів, криміналістичної оцінки застосування зброї та боєприпасів, сучасні проблеми криміналістичного дослідження цивільної зброї, поняття бойового припасу потребують обґрунтовано регулятивної правової норми, правової певності у вирішенні питань удосконалення норм кримінального законодавства України щодо володіння та використання зброї для самозахисту [5; 15]. Враховуючи юридичний вимір верховенства права, неможливо взагалі розглядати будь-які питання щодо зброї, її обігу й торгівлі в Україні. Для прийняття виваженого рішення щодо громадської думки з питань національної безпеки, визначення оцінок, норм, ризиків, моральних аспектів проблеми, можливостей, керуючись спірними правовідносинами, необхідно обґрунтовано на рівні Верховної Ради України знайти рішення проблеми щодо дозвільної системи, придбання, користування, обігу, торгівлі тільки цивільною зброєю (вогнестрільною і холодною) і боєприпасами, у тому числі антикваріату [20; 21]. Українська асоціація власників зброї закликає президента України П.О. Порошенка внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про «Цивільну зброю та боєприпаси» [29].

Примусове військове втручання Російської Федерації, зазіхання на суверенітет, гуманітарна та інформаційна інтервенція, досить вільне пересування жителів Донбасу, небезпека геноциду населення Сходу й Півдня України, відповідальність за захист цивільних осіб і комунальної власності, грубі та систематичні порушення прав людини, зміна меж території України потребують державного реагування та прийняття довго- та короткотривалих превентивних дій [3; 8; 32]. Реальне вирішення й втілення конституційних норм щодо сфери зброєзнавства, захисту, самозахисту, торгівлі, обігу цивільної зброї, права власності на зброю, боєприпаси дозволить ефективно попереджувати, кримінальну та посткримінальну поведінку в нашій державі [21].

Сучасна безпека громадян України, користування й контроль над зброєю, порушення прав і свобод, військовий конфлікт стосується реагування Верховною Радою України на «чотири категорії», визначені в Підсумковому документі 2005 р., а саме: геноцид, воєнні злочини, етнічні чистки й злочини проти людства. У нашій державі це тісно пов'язано з мирним населенням Сходу, Півдня України й Криму, що проживає на тимчасово окупованій території й виживає як може, не маючи забезпеченого прожиткового мінімуму [6; 11]. Основним завданням на сьогодні для них є відновлення миру, спокою та верховенство права України. На тимчасово окупованих територіях зараз проживає близько 5 млн наших громадян. Одностороннє насильство проти мирного населення, збройні конфлікти між різними угрупованнями потребують негайного вирішення проблем захисту цивільних осіб і визволення окупованих регіонів. Концепція відповідальності за захист прав наших громадян державою, зростання стурбованості, інтервенція під проводом Росії, нарощування військового впливу на Україну є глобальною небезпекою [2; 10].

Водночас регіональним організаціям бракує військових спроможностей для самостійних дій під час захисту наших територій, а держава не виконує функції захисту громадян. Глибокий аналіз збройного насильства, загроза безпеці українцям продовжують непокоїти фахівців різних галузей. 11 жовтня 2014 р. у м. Києві Українська асоціація власників зброї провела прес-конференцію, присвячену необхідності термінового законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні для самозахисту як дієвого правового заходу [28; 29].

Проблеми самозахисту наших громадян, невизначеність правового та організаційного характеру у сфері контролю над володінням зброєю й боеприпасами потребують втілення в життя концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу. Під час зміни законодавства втілення й використання заохочувальних норм Особливої частини КК України необхідно передбачати процесуальні проблеми можливого звільнення особи від кримінальної відповідальності на передумовах, визначених законодавством [9; 23; 30]. Захист цивільних осіб, української території, концепція відповідальності за державний суверенітет накладають обов'язок не чинити, та не допускати факту й характеру отримання тяжких ушкоджень нашими громадянами. Ці проблеми, особливо під час проведення АТО, довели до першочергових важливості вирішення законодавчих питань щодо права власності на цивільну зброю й боеприпаси: загрози, спричинені нападами на цивільних осіб, їхнє вимушене переміщення, тимчасова окупація території нашої держави, дії бойовиків і регулярних військ Росії, табори біженців, гуманітарні місії, специфічні проблеми дітей і жінок, фізичний захист цивільних осіб, недотримання правових норм недержавними збройними угрупованнями тощо [6; 7; 31].

Висновки. Створення юридично обґрунтованої системи правового самозахисту, правил користування зброєю, обліку й контролю над цивільною зброєю та боеприпасами повинні бути конституційно закріплені й регулюватися міжнародними нормами володіння й обігу зброї в Україні. Демократизація суспільства довела, що у світі немає вільного продажу й володіння зброєю. Диференційний підхід до володарів зброї, осмислення й опрацювання правових та моральних аспектів проблеми, концепції людських прав і свобод повинні відбуватися з кардинальним реформуванням застарілих юридичних норм і застосовуватися в напрямі фіксованого пом'якшення. Потенціал заохочувальних норм протидії злочинності під час дій зі зброєю необхідно використати повністю. Формування громадської думки щодо питань національної безпеки, принципи гуманізму, європейський напрям розвитку потребують на фоні верховенства сучасного права розв'язання проблеми щодо прийняття законно обґрунтованого проекту закону «Цивільна зброя і боеприпаси», у тому числі антикварної, громадянами України, правомірної відміни ст. 263 КК України зі змінами в Конституції України. Це у свою чергу конституційно допоможе визначити правові підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за самозахист під час використання зброї, припинити злочинну поведінку, нейтралізувати соціально небезпечні наслідки, матиме виховний вплив. На цьому фоні необхідно посилити кримінальну відповідальність за використання

будь-якої зброї незаконно слухняними громадянами України. Реальне втілення нових норм – «найсуттєвіша корекція суверенітету» за роки незалежності України, що повинно бути одним із першочергових завдань новообраної Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. – К. : Атіка, 2002. – 160 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : в 2-х т. – К. : Атіка, 2009. – Т. 1. – 108 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : в 2-х т. – К. : Атіка, 2009. – Т. 2. – 447 с.
4. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 2-го скликання // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 142.
5. Андрусенко В.В. Конвенція про захист прав і основних свобод людини і кримінальний процес / В.В. Андрусенко ; Центр суддівських студій ; Програма підготовки українських суддів. – К., 2002. – 253 с.
6. Бородин І.І. Права та свободи громадян, їх класифікація, гарантії реалізації / І.І. Бородин // Право України. – 2001. – № 12. – С. 13–26.
7. Загальна декларація прав людини. – К. : Укр. правнича фундація ; Право, 1995. – 12 с.
8. Конституційні права. Свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2008. – 252 с.
9. Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Схвалено Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV // Відомості Верховна Рада України. – 2002. – № 3. – С. 12.
10. Конституційне право України : [підручник для студ. вищ. навч. заклад.] / за ред. акад. АПрН України, докт. юрид. наук, проф. Ю.М. Тодики, докт. юрид. і політ. наук, проф. В.С. Журавського. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2002. – 544 с.
11. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 381 с.
12. Коментар до Конституції України / Інститут законодавства Верховної Ради України. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 1998. – 412 с.
13. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : [монографія] / А.Ю. Олійник. – К. : Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с.
14. Рабінович П.М. Права людини і громадянина / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – 464 с.
15. Біленчук П.Д. Зброєзнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Для законодавців, зброєзнавців, мисливців, працівників дозвільної системи, студентів, аспірантів і наук.-пед. складу юрид. та військ. ф-тів, ун.-тів / за ред. П.Д. Біленчук. – К. : Міжнародна Агенція «BeeZoone», 2004. – 455 с.
16. «Зброєзнавство – право і безпека» : міжнародна науково-практична конференція / Програма Першої міжнародної науково-практичної конференції «Зброєзнавство – право і безпека» (м. Київ, 15 грудня 2009 р.) ; Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка ; Європейський ун-т управління безпеки та інформаційно-правових технологій. – К. : Б. в., 2009. – 15 с.
17. Кофанов А.В. Незаконный оборот оружия: сравнительный анализ / А.В. Кофанов // Транснациональная преступность: состояние и трансформация : [учеб. пособ.]. – К. : Атіка, 1999. – С. 37–45.
18. Міняйло А.Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнестрільної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А.Є. Міняйло ; Нац. акад. внутріш. справ. – К., 2012.

19. Кофанов А.В. Дослідження зброї і слідів її застосування (Судова балістика) / А.В. Кофанов // Криміналістика : [підручник] / за ред. П.Д. Біленчука. – К. : Право, 1997. – С. 74–82.
20. Кофанов А.В. К вопросу классификации новых видов гладкоствольного огнестрельного оружия / А.В. Кофанов // Криміналістичний вісник. – К. : ДНЕКЦ МВС та НАВС України, 2002. – № 4. – С. 83–87.
21. Кофанов А.В. Закон «Про зброю» в Україні. Бути чи не бути / А.В. Кофанов // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – К. : УАДУ, 1998. – Вип. 1. – С. 152–159.
22. Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство : [підручник] / [П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява] ; за ред. проф. П.Д. Біленчука. – К. : Міжнародна агенція «BeeZoope», 2003. – 384 с.
23. Криміналістика / за ред. П.Д. Біленчука. – К. : Право, 2001. – С. 141–190.
24. Кофанов А.В. Бойова, мисливська та багатоцільова гладко ствольна вогнепальна зброя : [довідник] / [А.В. Кофанов, В.В. Аршенков] ; за ред. д-ра юрид. наук, ст. наук співроб. Ю.Ю. Орлова ; Нац. акад. внутр. справ. – К. : Три К., 2011. – 196 с.
25. Борідько О.А. Судове зброєзнавство : [навч. практ. посібн.] / О.А. Борідько. – К. : Право. – 87 с.
26. Большаков В.В. Що таке «холодна зброя» / В.В. Большаков // Міліція України, 1998. – С. 20.
27. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів зі змінами та доповненнями відповідно до вказівки МВС України від 21.08.99 р. № 19/3302 / розробники проекту : Я.В. Рибалко, Г.В. Прохоров-Лукін, В.Е. Бергер, В.Р. Самусь, О.П. Ягодін.
28. Сайт МВД України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : gr.gov.ua.
29. Сайт Українська асоціація власників зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zbroya.info/uk/>.
30. Лень В.В. Дискусійні питання кримінальної відповідальності щодо холодної зброї / В.В. Лень, Г.В. Олійников, Є.Г. Шаніна, С.В. Грищак // Право і суспільство. – 2013. – № 4. – С. 147–152.
31. Лень В.В. Холодна зброя: дискусійні питання кримінальної відповідальності / В.В. Лень // Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка. – 2013. – № 4. – С. 133–138.
32. Лень В.В. Холодна зброя: дискусійні питання кримінальної та адміністративної відповідальності / В.В. Лень // Бъдещите изследования : материалы конференції, 2013. – Т. 10 : История.Закон.София. – С. 89–93.

